

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i> (Anca Crivăț)	5
<i>De la originea cuvintelor la originea lucrurilor – o introducere la Etimologiile lui Isidor de Sevilla</i> (Anca Crivăț)	9
<i>Cronologie</i> (Anca Crivăț)	45

CARTEA A XI-A. DESPRE OM ȘI MONȘTRI

1. Despre om și părțile sale	49
2. Despre vîrstele omului	93
3. Despre monștri	105
4. Despre metamorfozați	117

CARTEA A XII-A. DESPRE ANIMALE

1. Despre vite și animalele de povară	121
2. Despre animalele sălbaticice	141
3. Despre animalele mici	155
4. Despre șerpi	159
5. Despre viermi	175
6. Despre pești	181
7. Despre păsări	199
8. Despre zburătoarele mici	225
<i>Note</i>	231
<i>Repere bibliografice</i>	271

Colecție coordonată de Alexander Baumgarten

Consiliul științific:

Alexander Baumgarten (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca)

Andrei Bereschi (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca)

Anca Crivăț (Universitatea din București)

George Grigore (Universitatea din București)

Eugen Munteanu (Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași)

Ioana Munteanu (Universitatea din București)

Alexandru-Florin Platon (Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași)

Bogdan Tătaru-Cazaban (Institutul de Istoria Religiilor al Academiei Române,
București)

Anca Vasiliu (Centre National de la Recherche Scientifique, Paris)

© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicare prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvîrșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezentă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

ISIDOR DE SEVILLA, sfint

Etimologii XI-XII / Isidor de Sevilla; Anca Crivăț (trad., note, studiu introd.). – Iași:
Polírom, 2014

Bibliogr.

ISBN print: 978-973-46-4282-3

ISBN eBook: 978-973-46-4506-0

ISBN PDF: 978-973-46-4507-1

I. Crivăț, Anca (trad.; pref.)

14

Printed in ROMANIA

Isidor de Sevilla

ETIMOLOGII XI-XII

Ediție bilingvă

Ediție îngrijită, traducere din limba latină,
studiu introductiv, cronologie și note de Anca Crivăț

POLIROM
2014

Caput I. De pecoribus et iumentis

1. Omnibus animantibus Adam primum vocabula indidit, appellans unicuique nomen ex praesenti institutione iuxta condicionem naturae cui serviret.
2. Gentes autem unicuique animalium ex propria lingua dederunt vocabula. Non autem secundum Latinam linguam atque Graecam aut quarumlibet gentium barbararum nomina illa inposuit Adam, sed illa lingua quae ante diluvium omnium una fuit, quae Hebraea nuncupatur.
3. Latine autem animalia sive animantia dicta, quod animentur vita et moveantur spiritu.
4. Quadrupedia vocata, quia quattuor pedibus gradiuntur: quae dum sint similia pecoribus, tamen sub cura humana non sunt; ut cervi, dammae, onagri, et cetera. Sed neque bestiae sunt, ut leones; neque iumenta, ut usus hominum iuvare possint.
5. Pecus dicimus omne quod humana lingua et effigie caret. Proprie autem pecorum nomen his animalibus adcommodari solet quae sunt aut ad vescendum apta, ut oves et sues; aut in usu hominum commoda, ut equi et boves.
6. Differt autem inter pecora et pecudes: nam veteres communiter in significatione omnium animalium pecora dixerunt; pecudes autem tantum illa animalia quae eduntur, quasi pecuedes. Generaliter autem omne animal pecus a pascendo vocatum.

1. Despre vite și animalele de povară

1. Adam le-a pus mai întii nume¹³⁴ tuturor viețuitoarelor, desemnînd-o pe fiecare în conformitate cu alcătuirea sa, potrivit condiției naturii¹³⁵ căreia îi era subordonată.

2. Pe de altă parte, fiecare neam a dat nume în propria sa limbă fiecăruia dintre animale. Dar nu în limba latină sau în limba greacă sau în vreuna dintre limbile neamurilor barbare le-a pus nume Adam, ci în acea limbă care înainte de potop a fost una singură pentru toți, anume în limba ebraică¹³⁶.

3. În latină sînt numite *animalia*, „animale”, sau *animantia*, „viețuitoare”, fiindcă sînt animate (*animare*) de viață și mișcate de răsuflare.

4. „Patrupede” sînt numite cele care merg pe patru picioare și care, deși sînt asemănătoare vitelor, nu sînt totuși în grija omului: cerbii, ciutele, măgarii sălbatici și celealte. Dar nici fiare nu sînt, ca leii; și nici animale de povară, care să le poată ajuta oamenilor la trebuințele lor.

5. Numim „vită”, *pecus*, orice făptură lipsită de limbaj și chip omenești. Însă, în mod propriu, numele de „vite”, *pecora*, li se aplică de obicei acelor animale destinate hranei, precum oiile și porcii, sau celor utile trebuințelor omenești, precum caii și boii.

6. Există însă o diferență între *pecora*, „vite”, și *pecudes*, „vite [crescute pentru carne]”: căci cei din vechime le-au dat tuturor animalelor denumirea comună de *pecora*, iar *pecudes* le-au spus doar acelora care se mânîncă, *edere*, ca și cum ar fi zis *pecuedes*¹³⁷. În general însă orice animal este numit *pecus*, de la *pascere*, „a paște”¹³⁸.

7. Iumenta nomina inde traxerunt, quod nostrum laborem vel onus suo adiutorio subvectando vel arando iuvent. Nam bos carpenta trahit, et durissimas terrae glebas vomere vertit; equus et asinus portant onera, et hominum in gradiendo laborem temperant. Unde et iumenta appellantur ab eo quod iuvent homines: sunt enim magnarum virium animalia.

8. Item quoque armenta, vel quod sint apta armis, id est bello; vel quod his in armis utimur. Alii armenta tantum boves intellegunt, ab arando, quasi aramenta [vel quod sint cornibus armata]. Discretio est autem inter armenta et greges: nam armenta equorum et boum sunt, greges vero caprarum et ovium.

9. Ovis molle pecus lanis, corpore inerme, animo placidum, ab oblatione dictum; eo quod apud veteres [in] initio non tauri, sed oves in sacrificio mactarentur. Ex his quasdam bidentes vocant, eas quae inter octo dentes duos altiores habent, quas maxime gentiles in sacrificium offerebant.

10. Vervex vel a viribus dictus, quod ceteris ovibus sit fortior; vel quod sit vir, id est masculus; vel quod vermem in capite habeat, quorum excitati pruritu invicem se concutiunt, et pugnantes cum magno impetu feriunt.

11. Aries vel ἄρες τοῦ Ἄρεος, id est a Marte, vocatus: unde apud nos in gregibus masculi mares dicuntur: sive quod hoc pecus a gentilibus primum aris est immolatum. Aries, quod inponeretur aris. Unde est illud:

Aries mactatur ad aram.

12. Agnum quamquam et Graeci vocent ἄρες τοῦ ἄγνου, quasi pius, Latini autem ideo hoc nomen habere putant, eo quod prae ceteris animantibus matrem agnoscat; adeo ut etiam si in magno grege erraverit, statim balatu recognoscat vocem parentis.

7. Numele de *iumenta*¹³⁹ dat animalelor de povară vine de la faptul de a ne ajuta, *iuvare*, să muncim, fie cărind poveri, fie arînd. Căci boul trage căruța și răstoarnă cu plugul brazdele foarte tari de pămînt; calul și asinul poartă poveri și ușurează, cu mersul lor, truda oamenilor. De aceea sînt numite *iumenta*, pentru că îi ajută pe oameni, fiind niște animale cu putere multă.

8. De asemenea, sînt numite și *armenta*, fie pentru că sînt apte să ducă armele și să participe la război, fie pentru că le folosim sub arme. Unii denumesc prin *armenta* doar boii, ori de la *arare*, „a ara”, ca și cum ar spune *aramenta*, ori fiindcă sînt înarmați (*armata*) cu coarne. Însă există o diferență între *armenta*, „herghelii” sau „cirezi”, și *greges*, „turme”, căci [hergheliile și] cirezile sînt de cai și de boi, iar turmele – de capre și de oi.

9. Oaia este o vită blîndă, cu lînă, cu corpul lipsit de apărare, pașnică, al cărei nume, *ovis*, provine de la *oblatio*, „ofrandă”, deoarece la început cei din vechime nu aduceau drept jertfă tauri, ci oi¹⁴⁰. Dintre acestea, unele sînt numite *bidentes*, „cu doi dinți”, deoarece dintre cei opt dinți ai lor doi sînt mai lunghi; acestea, mai cu seamă, erau oferite drept jertfă.

10. Berbecul, *vervex*, poartă acest nume provenit fie din *vires*, „puteri”, deoarece este mai puternic decît celelalte oi, fie din *vir*, adică „mascul”, fie pentru că are în cap un vierme, *ver*, care prin mîncărîmile provocate îi îndeamnă pe berbeci să se izbească în coarne și, luptînd unii împotriva altora cu violentă, să se doboare unul pe altul.

11. Aretele, *aries*, se numește astfel fie de la Ares, deci de la numele lui Marte, drept care și la noi masculii turmelor de oi sînt numiți *mares*, fie pentru că, la păgîni, acesta a fost animalul mai întîi jertfit pe altare. Așadar, *aries*, fiindcă era pus pe altare, *arae*. De unde și versul: „Un arete e jertfit pe altar”¹⁴¹.

12. Deși grecii numesc mielul, *agnus*, de la cuvîntul [grecesc] *hagnós*, „pur”, ca și cum ar spune „sfințit”, latinii socotesc că el poartă acest nume fiindcă își recunoaște, *agnoscere*, mama dintre celelalte animale, pînă-ntr-atît încît, dacă un miel s-ar

13. Haedi ab edendo vocati. Parvi enim pinguissimi sunt et saporis iucundi, unde [et edere, unde] et edulium vocatur.

14. Hircus lascivum animal et petulcum et fervens semper ad coitum; cuius oculi ob libidine in transversum aspiciunt, unde et nomen traxit. Nam hirqui sunt oculorum anguli secundum Suetonium; cuius natura adeo calidissima est ut adamantem lapidem, quem nec ignis, nec ferri domare valet materia, solus huius crux dissolvat. Maiores hirci Cinyphii dicuntur a fluvio Cynyphe in Libya, ubi grandes nascuntur.

15. Capros et capras a carpensis virgultis quidam dixerunt. Alii quod captent aspera. Nonnulli a crepitu crurum, unde eas crepas vocatas; quae sunt agrestes caprae, quas Graeci pro eo quod acutissime videant, id est ὄξυδερκέστερον, δορκάς appellaverunt. Morantur enim in excelsis montibus, et quamvis de longinquo, vident tamen omnes qui veniunt.

16. Idem autem et capreæ: idem ibices, quasi avices, eo quod ad instar avium ardua et excelsa teneant et in sublime inhabitent, ita ut de sublimitate vix humanis obtutibus pateant.

17. Unde et meridiana pars ibices aves vocant, qui Nili fluentis inhabitant. Haec itaque animalia, ut diximus, in petris altissimis commorantur, et si quando ferarum vel hominum adversitatem persenserint, de altissimis saxorum cacuminibus sese praecipitantes in suis [se] cornibus inlaesa suscipiunt.

18. Cervi dicti ἀπὸ τῶν κεράτων, id est a cornibus; κέρατα enim Graece cornua dicuntur. Hi serpentium inimici cum se gravatos infirmitate persenserint, spiritu narium eos extrahunt de cavernis, et superata pernicie veneni eorum pabulo reparantur.

rătăci într-o turmă numeroasă, pe dată ar recunoaște glasul mamei sale, după behăit.

13. Iezii, *haedes*, se numesc astfel de la *edere*, „a mâncă”. Căci, pe cînd sînt mici, sînt grași și foarte plăcuți la gust, de unde vine și *edere*, „a mâncă”, și *edulium*, „aliment”.

14. Țapul, *hircus*, este un animal lasciv, nerușinat și mereu dornic de împerechere, ai cărui ochi, din cauza poftei, privesc pieziș, de unde i se trage și numele, fiindcă după Suetonius¹⁴² *birqui* se numesc colțurile ochilor. Natura sa este foarte caldă¹⁴³, pînă într-atît încît diamantul, pe care nici focul, nici fierul nu-l pot sparge, se dizolvă numai în sînge de țap. Țapii cei mai mari sînt numiți *Cinypthii*, de la numele fluviului Cinyps¹⁴⁴ din Libia, unde se nasc.

15. Unii au afirmat că denumirile de „țap”, *caper*, și „capră”, *capra*, vin de la faptul că pasc, *carpere*, tufele. Alții socotesc că vin de la cățăratură (*captare*) pe rîpe. Și alții – de la trosnetul (*crepitum*) pașilor lor, de unde mai sînt numite și *crepae*; acestea din urmă sînt capre sălbaticice pe care grecii le-au numit *dorkás* – de la ὁξυδερκέστερος, „cu vederea ascuțită” – datorită vederii lor pătrunzătoare. Căci sălășluiesc pe munții cei mai înalți și îi văd chiar și de departe pe toți cei care se apropiie¹⁴⁵.

16. Tot așa și cele numite *capreae*, precum și cele numite *ibices*, ca și cum am spune *avices*, pentru că, asemenea păsărilor, se țin pe vîrfurile abrupte și pe vîrfuri de munte și sălășluiesc în înalt, astfel încît, de la asemenea înălțimi, cu greu pot fi văzute de ochi omenești.

17. Iar în părțile de miazăzi *ibex*¹⁴⁶ este numele unei păsări care sălășluiește pe cursul Nilului. Aceste viețuitoare, *ibices*, după cum am spus, sălășluiesc pe stînci foarte înalte și, cînd prind de veste despre vreun atac al fiarelor ori al oamenilor, aruncîndu-se cu coarnele înainte de pe vîrfurile înalte ale stîncilor, scapă nevătămate.

18. Cerbii, *cervi*, își iau numele după coarnele lor, deoarece coarnele se numesc în greacă *kérata*. Acești dușmani ai șerpilor, cînd se simt copleșiți de vreo boală, cu suflarea nărilor îi trag afară pe șerpi din găuri și, învingînd primejdia de moarte prin